





1784, 13
14
665

COMMENTATIONIS
DE
AVGVSTAE IMPERATRICIS
IVRE PRIMARIARVM PRECVM
SECTIO PRIMA.

QVA PRAEMISSA
AD ORATIONEM ADITIALEM

DIE XV. OCTOBR. AN. MDCCLXXXIV.

HORA XI. HABENDAM

INVITAT

IVSTVS FRIDERICVS RVNDE

IVRIS VTRIVSQVE DOCTOR, POTENTISSIMO MAGNAE BRITANNIAE REGI
AB AVLAE CONSILIIS, IN ACADEMIA GEORGIA AVGVSTA
IVRIS PROFESSOR PVBL. ORDIN. ET FACVLTAIS
IVRIDICAE ASSESSOR.

GOETTINGAE,

LITTERIS IOH. CHRIST. DIETERICH.

ACAD. TYPOGRAPHI.



§. I.

Origo et natura iuris primarum precum.

Quanta inter Pontificem romanum et Imperatorem fuerit de collatione beneficiorum contentio, neminem, qui vel leuiter historiam Germaniae degustauerit, fugere potest. Pontifices quidem genio Hildebrandino, quasi diuino numine afflati, nouosque semper progressus in systemate hierarchico ad despotismum sacrum molientes, de adipiscendo hoc maximi momenti iure, Imperatores uero de retinenda eius possessione per secula iam continuata summo nisu et omni armorum genere inter se dimicabant. Euenit tandem, quod saepe numero in eiusmodi altercationibus accidere solet, ut cum neuter alteri iuris istius exercitium concedere uellet, uterque illud ecclesiae vel uniuersitatibus ecclesiasticis relinqueret. Ex quo tempore iuxta politiam ecclesiae uel electione canonica, uel nominatione et praesentatione iure patronatus facta, tanquam prouisionibus ordinariis, opus erat, si quis canonicè ad beneficium promoueri uellet. Pontifices uero per preces et commendationes ad ordinarios collatores directas, id agere solebant, ut bene de sede sua meritos ad lautiora beneficia eueherent. *Rogabant nempe attentius, pro beati Petri et suarum reuerentia litterarum, ut honor qui primus in ecclesia uacaret, concederetur ei, qui ab ipsis denominatus erat; immo pro admissione Precum gratiarum actiones se exsoluturos esse spondebant a).* Quae preces ut plurimum quidem efficaces erant; ne tamen negligenter, mox mandata intermiscebant, et pro certiori obseruantia executores contra reluctantes constituere solebant. Vnde seculo deci-

mo tertio moris fuit, *preces armatas* dare; scilicet *monitorias* primo, quibus non obseruatis, *praeceptorias* et *executorias* adhibebant; hac tamen moderatione, vt non nisi semel eiusmodi preces ad eandem ecclesiam mitterent *b*). Pontificum exempla in huius generis prouisionibus extraordinariis Imperatores quoque secuti nobis videntur, dum similes preces bene meritis impertiti sunt; et ordinarii collatores, quod pontificiis precibus indulserant, Imperatori summa ecclesiae Christianae aduocata fungenti denegare non poterant; indeque successu temporis et huius preces iuris perfecti naturam induerunt *c*). Pari res in aliis quoque regnis Europae successit ratione; ad quam animum aduertere ideo praepremis operae pretium est, quia prima eaque certissima vestigia inclyti iuris primarum precum imperatori, regibus, aliisque principibus competentis in ea obseruare licet *d*). A RVDOLPHI I. temporibus inde, vsque ad FRIDERICVM III. imperatores in dandis eiusmodi precibus *ad antiquam et approbatam consuetudinem* quasi vno ore prouocant; nec aliud fundamentum iuris sui agnoscunt, licet nonnulli vel coronationis vel regiae potestatis auspiciis mentionem faciant, vt scilicet moneantur ordinarii collatores, quo tempore, quae solempni occasione preces ad ipsos fuerint directae *e*). Ius ergo primariarum precum hac ratione introductum obseruantia tantum antiqua nititur, eiusque indolis est, vt imperans durante ipsius regimine precistam idoneum ad vnicum beneficium in capitulis singulis imperio suo subiectis vacaturum hoc effectu nominare possit, vt in eius collatione pro hac vice ordinarii collatoris ius cesset.

- a) Eiusmodi verbis e. g. vsus est Papa HADRIANVS IV. epist. 13. ad Episcopum Parisiensem directa.
- b) Testimonia huius rei vide apud I. H. BOEHMERVM in iure ecclesiast. Protest. Lib. III. Tit. V. §. 100.
- c) Optime rem illustrat antiquissimum inter huius generis diplomata, quae hucusque ex Archiepiscopi in lucem protrahita sunt, in quo Imperator CONRADVS IV. similiter rogat et monet attentè, vt clericus, cui primitias precum suarum concesserat, in ecclesia Hildesheimensi recipiatur, pro suae uenerentia molestatis, vt exinde portiones capituli, quotiescunque sibi oblatae fuerint, uentus sanabilius exaudire, vid. SENKENBERGHII tractatum nota sequenti citandum, in codice probationum, Adiunctum I. pag. 9. Eiusdem fere tenoris sunt preces RVDOL-

RVDOLPHI I. quibus *vocat et regia auctoritate monet*, et cum nihilo secius preces ipsius neglectae fuissent, cum *minis interpellat*, et expressis verbis addit, *easdem regias preces in se continere speciem mandatorum*. vid. WURDWEIFNII subsidia dipl. T. II. pag. 2. ALBERTVM I. vero *inobediuntiae et rebellions* crimini neglectum precum suatum immarigeris vertisse, docet referiptum ad capitulum Aquisgranensē, apud GVDENVM in Cod. dipl. T. II. pag. 289.

- d) Equidem non ignoramus, alios scriptores huius iuris originem in iure maiestatico eique annexo iure sacrorum quaesivisse, aliis vero alia fundamenta placuisse; sed a priori, quod ajunt, haec opiniones magis conceptae, quam ex ipsis rerum argumentis depromptae, nec rebus gestis convenire videntur. Ad indulum papalae vero in inuestiganda origine et ratione fundamentali iuris primariorum precum confugere, arrogantiae et usurpationis romanae specimen est, cui profigendae novissime colophonem addidit HENR. CHRISTIAN. L. B. DE SENCKENBERG in tractatu de iure primarum precum regum Germaniae imperatorumque indultu papali haud indigente; quem edidit filius Renat. CAR. L. B. DE SENCKENBERG. Francof. 1784. in 4.
- e) Diplomata ad vnum fere omnia haec probant, quae videtis in codicibus probationum AYRERI et SENCKENBERGII commentationibus de iure primariorum precum annexis.

§. II.

Argumenti ratio et fons.

Cuius iuris praeter imperatorem et reges, etiam Principes imperii in capitulis territorii ipsorum participes factos esse; nemo facile mirabitur, cum et hi exemplum imperatoris sibi ad imitandum proponere, et qua gaudebant potestate civili et aduocata ecclesiastica precum suarum auctoritatem et efficaciam quovis modo defendere poterant a). Sed hoc maiori admiratione dignum, idem quoque ius tam cum imperatrice Augusta, quam cum vxoribus principum ac comitum imperii per observantiam communicatum fuisse. De iure primariorum precum vxoribus ordinum imperii competente sub praesidio consultissimi SCHOTTII disputatum est b). Augustarum imperatricum vero causam in exercendo iure primariorum precum, praeter scriptorum iuris publici et ecclesiastici longam seriem, qui vel in ipsorum systematibus ad hanc quaestionem devenerunt, vel materiam de primarum precum et Augustarum iure sibi illustrandam sumserunt, etiam duo Iureconfulti nominis claritate post fata adhuc florentes ex instituto egerunt c). Mini-

me tamen verendum est, ne actum agatur, dum misso, pro praefentis instituti ratione, argumento de precibus primariis vxorum imperii statuum, illustri themati de imperatricum Augustarum iure iteratas curas impendimus, cum nobis praetermissa quaedam superint, quae spicilegium, si non ipsam messem vbertate vincens, haud tamen ei impar conficiunt. Cum autem omne primariarum precum ius neque ex legum praescripto, neque ex pactis publicis, sed ex consuetudine ipsas leges ecclesiasticas et imperii fundamentales, nec non conuentiones inter nationem germanicam et sedem romanam initas limitante et circumscribente ortum sit, neglecto siue numero siue auctoritate scriptorum: verae eius, quatenus iura imperatricis spectat, indoli ex ipsis monumentis eruendae ante omnia operam nauabimus. Quapropter non tantum documenta eiusmodi preces continentia, vt fontes huius iuris limpidissimos, adducendo, sed et fidem eorum ab omni dubio vindicando operae pretium nos facturos esse, confidimus; idque eo magis, cum sit paruus eorum numerus, quae ex archiuis hucusque fuerint edita; quorum si maior esset copia, etiam nonnulla argumenti nostri capita melius illustrari potuissent, lubentissime fatemur. Interim quisquis beneuolus haec legerit, contentus erit, si tantum praestiterimus, quantum pro subsidiarum diplomaticorum infrequentia potuerimus.

- a) Ex scriptorum numero, qui hoc ius principum imperii suis scriptis illustrarunt praee ceteris sunt aduendū MICH. HENR. GRIBNER in *opusc. iur. publ. T. I. pag. 181.* AVREER l. c. cap. IV. IOH. IAC. MOSER von *der Landesloheit im Geistlichen* pag. 147. 282. et 462. seq. et DAN. NETTELBLADTS *Abhandlungen von den wahren Gründen des Rechts der ersten Bitte der Landesherren bey den mittelbaren Stiftern in ihren Ländern; wie auch von einigen dieses Recht betreffenden Fragen;* quae cum aliis duobus commentationibus iuris ecclesiastici iunctim editae sunt Halae 1783. in 8.
- b) Lips. 1770. Respondente CHRISTIANO FRIDERICO HVMPTISCH.
- c) GE. FRID. DEINLINVS *exercitatione de iure primariarum precum imperatrici Augustae competente.* Altorffii 1743. et GOTTL. AVG. IENICHEN von *dem Rechte der ersten Bitte einer römischen Kayserin; eine Vorrede zu den ganz neuen Zusätzen zu dem Lunigischen Staats Titular Buche.* Leipzig 1784. Cuius praefationis editio secunda auctior sub titulo: *Diplomatische und rechtliche Abhandlung von dem Rechte der ersten Bitte einer römischen Kayserin.* Gießae 1757. in 4. prodiit.

S. III.

ANNAE Imperatoris Caroli IV. Coniugis primariae
preces.

Documentorum, quae primas Imperatricum preces continent, hucusque nullum ex archiuis protractum typisque traditum est antiquius literis ANNAE Imperatricis Augustae, Coniugis Imperatoris CAROLI IV. primarias preces ad Magistrum ordinis Sti. Ioannis Hierosolymitani directas referentibus, quas e codice chartaceo Bibliothecae Paulinae Lipsiensis edidit IOH. BYRCH. MENCKENIUS a) sunt vero sequentis tenoris:

ANNA Dei gratia etc. Religioso ordinis Sti Iohannis hospitalis Ierosolymitani Praeceptorum per Alemanniam generali deuoto nostro dilecto gratiam regiam et omne bonum. *Quia pridem recolendae memoriae diuae Rom. Imperatrices et Reginae CIRCA ASSUMPTAE REGIAE DIGNITATIS PRIMORDIA, tam EX IVRE QVAM APPROBATA CONSVETVDINE et laudabiliter DIVTIVS obseruata, ad QVAEVIS religiosa et dedicata loca PRECES SVAS PRIMARIAS pro vna persona, vt ad habitum religionis admitteretur, dirigere consueuerunt.* Nos ipsarum vestigia iuris ordine et ritu obseruari consueto imitari volentes, vt earum vtamur iuribus, consuetudinibus et priuilegiis, quibus disponente Dei gratia paribus incessibus coaequamur, deuotioni tuae primarias nostras preces huiusmodi pro dilecto nobis Clerico nato N. fidelis nostri dilecti accurate dirigimus, eandem deuotionem tuam affectuoso studio requirentes, quatenus tu non solum consideratione talium *precum* vel *iuris*, nobis circa consecutionem talium competentis, verum etiam ob nostrae maiestatis reuerentiam singularem, dictum, sicut alias te rogasse meminimus, spiraculo viuac vocis, in aliquo ex Domibus Alman. tuae ditioni et praeeptorio b) subiectis, recipi, constituas ei in confratrem sibi facientes de praebenda iuxta ordinis tui ritum et obseruantiam prouideri, *ius nostrum et consuetudinem* conseruaturus totaliter, et sic nostris precibus obtemperans sicut te in quibuscunq; tuis

tuis iuribus, gratis et libertatibus, tibi et ordini concessis, ibidem *diligent c*) a regia celsitudine gratiosius confoueri. Datum etc.

Ad fidem diplomatis huius quod attinet, facile cuiuslibet damus, illud non esse authenticum, vel ex autographo a MENCENIO, eoue editore, quem SENKENBERGIVS secutus est descriptum; cum neque locum et tempus adiectum habeat; neque nomen Precistae prodatur. Quae quidem in dubio relinquunt, vtrum a secunda, an a tertia CAROLI IV. coniuge hae litterae fuerint datae; vtrique enim ANNAE fuit nomen; minime tamen efficiunt, vt pro spuris vel supposititiis habeantur, vel facti in iis contenti veritas in dubium vocetur. Etenim non tantum omnis suspicio fraudis ab iis quam longissime abest, sed etiam exemplaria, quibus vterque editorum vsus est, in essentialibus per omnia inter se congruunt, et non nisi leviter discrepant. Sed accedit et alia veritatem facti et auctoritatem diplomatis euincens ratio. Codex scilicet iste, ex quo MENCENIANA haec particula decerpta est, teste ADAMO FRIDERICO GLAFEY *d*) fuit libellus rhetoricus, a Monacho recentioris quidem aevi conscriptus, ita tamen, vt quasdam CAROLI IV. literas, in exemplum epistolarum bene compositarum adiecerit. Cui cum ad doctrinas suas illustrandas neque nomine proprio personarum, neque die et consule opus visum sit, formula ceterum bene concinnata contentus, reliqua iure quidem optimo omisit. Ex hoc ipso autem momento, quod monachus iste, vel quisquis libelli istius rhetorici autor fuerit, exemplar eiusmodi litterarum suae collectioni inferere fructuosum duxerit, de Augustarum precum frequenti vsu abundantius, quam ex vno alteroue autographo constat; cum harum formularum collectiones hac imprimis ratione conficiantur, ne in iis et loquendi et scribendi norma desit, ad quam in rebus quotidie expediendis sermonem dirigere possis. Ideoque etiam hae formulae in mediis et antiquioris aevi iuribus eruendis semper maximum vsus apud harum rerum peritos obtinuerunt.

runt. Quae quidem lectores vel eam ob causam monendi erant, ne forte quis HEVMANNO, Viro ceterum de scientia iuris patrii optime merito, temere credat, dum fidei huius diplomatis a celeberrimo GLAEFY in praefatione anecdotorum nonnihil detractum esse, asserit. Salua enim omnino res est, nec GLAEFY id esse, vt diploma nostrum suspectum redderet; quin potius diplomatarii sui, tanquam Codicis autographi Imper. CAROLI IV, praestantiam tantum ob oculos ponere studuit, vt eo magis de vsu eius *historico* appareat; cuius habita ratione vtique MENKENIANVM illud fragmentum longo intervallo post se relinquit.

- a) In diplomatario Caroli IV., quod extat *Tom. III. Scriptor. rer. germ. pag. 207*. Quem in edendo hoc diplomate secuti quoque sunt: AYRER l. c. in appendice N. LXXXI. p. 269. DEINLEIN l. c. §. IV. pag. 22. IOH. HEVMANN in commentariis de re diplomatica Imperatorum Angustarum ac Regnarum Germaniae. §. CLXVII. pag. 220. SENCKENBERGIUS autem qui in Codice probationem tractatus citati N. XXXI. pag. 31. idem documentum exhibet in ipso tractatu §. XXXI. alio ex fonte, quem adire nobis non licuit, illud se hausisse asserit. Sunt autem in hac editione quaedam variantes lectiones leuioris momenti quidem, quas notare tamen parum superfluum putauimus, scilicet vt eo maior quoad reliqua capita consonantia diplomati apud lectorem fides sit.
- b) *praeceptoris*. SENCKENE.
- c) *diligat*. SENCKENE.
- d) In praefatione collectionis *Anecdotorum S. R. I. Historiam et ius publicum illustrantium* Dresdae et Lipsiae MDCCXXXIII. in §.

§. IV.

ELISABETHAE eiusdem Imperatoris coniugis preces primariae. d. a. 1369.

Sed et quartam Imperatoris CAROLI IV. vxorem ius primariarum precum exercuisse, nunc constat. Erat haec ELISABETHA Romanorum Imperatrix Augusta, BOGISLAI V. Ducis

B

Pome-

Pomeraniae filia, quae anno MCCCLXIII. thalami imperialis confors facta, anno MCCCLXVIII. vero Romae a Papa VRBANO V. coronata est. Litteras, quibus preces suas primarias conuentui Monialium in Niedermünster Argentinenfis Diocefeos mandat, ex Manufcripto Archiuiali primus edidit SENCKENBERGIUS a). Sunt vero hifce verbis conceptae:

ELISABETH. Religiofis N. Abbatiffae et Conuentui monaftery in Niedermünfter Argentinenfis Diocefeis, deuotis fuis dilectis gratiam fuam et omne bonum. Affumptae diuinitus quamuis insufficientibus meritis ad culmina caefareae dignitatis libenter perfonas ecclefiafticas promouemus, eisque gratias nobis a Deo collatas libenter impertimur. Cum igitur nobis tam *ex iure*, quam *antiqua* et dudum *approbata confuetudine a Romanorum imperatricibus* predecefforibus noftris *diutius obferuata* competat, quod ex noftrae coronationis *folemnys*, quae in nobis iam dudum funt nutu diuino completa, virtute *primariarum precum* poffumus in *qualibet Ecclefia* tam *Cathedrati*, *collegiata* quam *conuentuali* facere *vni perfonae idoneae* prouideri, eamque inibi recipi et admitti. Idcirco deuotioni veftrae pro dilecta nobis *Agnete filia Henrici de Andla* primarias offerimus *preces noftras*, eandem deuotionem veftram *hortantes attente*, vobisque nihilominus *per Caefarea fcripta mandantes*, quatenus eandem Agnetem in veftri Monaftery Monacham et conforem *mox vifis praefentibus b)* fine contradidionis obftaculo *velitis* et *debeat* affumere, fibique prout alteri de veftris confororibus de fructibus et obuentionibus quibuscunq; dictae praebendae faciatis integre responderi et cum tali diligentia *mandatum noftrum* exequi veftra follicitet deuotio, quemadmodum iura, libertates et gratias, *quibus Monafterium veftrum diuarum Imperatricum infigniuit deuotio*, cuftodire diligitis, et noftrae manfuetudinis fauoribus ampliari. Praefentium sub appenfo noftro figillo testimonio litterarum Datum Budiffin anno Domini millefimo trecentefimo feagefimo nono, Indidione Septima, Decima Calend. Decembris, *Regnorum noftrorum anno feptimo, Impery vero fecondo.*

Adfunt

Adfunt in hoc diplomate notae autographi characteristicae quaecunque; et si forsan in formula finali Regnorum et Imperii annos prodenti aliquid offenderit lectorem, hanc ob causam ipsi in recensione sequentis documenti satisfactum iri spondemus. Illud tantum in praesenti admonendi sumus, numerum annorum in hac formula tempori initi matrimonii et coronationis imperialis exactissime respondere.

a) In Codice probationum tractatus laudati N. XXXII. pag. 32,

b) Recedunt haec verba ab eiusmodi precum tenore vulgari; regulariter enim in omnibus beneficium proxime vacaturum petitur. Sed fortassis ipso datarum precum tempore de vacantia alicuius beneficii iam constabat, ideoque peti poterat, ut praecisa statim visis precibus assumeretur.

§. V.

ELEONORAE, Imperatoris FRIDERICI III. *Coniugis,*
preces primariae. d. a. 1459.

Sequuntur iam temporis ordine preces Imperatricis ELEONORAE, Caesaris FRIDERICI III. vxoris Augustae; quorum matrimoniale vinculum summus pontifex NICOLAUS V. die XVI. Martii anni MCCCCLII. Romae solitis caerimoniis adhibitis constringit; utrique tamen praecepit, ob reuerentiam sacramenti carnalem copulam intra triduum ne iungerent. Inde vero euenit, vt cum die XVIII. eiusdem mensis FRIDERICVS solempni ritu in Imperatorem consecraretur, etiam ELEONORA virgo, nouo et omnino inaudito exemplo, imperiali diademate condecoraretur. Sed haud opus fuisse sacerdotali abstinentiae praecepto, ex iis adparet, quod et postea ante reditum in Germaniam virginem vxorem cognoscere FRIDERICVS recusauerit, rationem addens, ne italicus sibi sanguis nasceretur; eumque non nisi hortante Alphonso Siciliae rege ad matrimonium Neapoli consummandum fuisse commotum, testis est AENEAS SYLVIVS a).

FRIDERICVM III. autem inter imperatores nostros primum esse, qui papali indulto in exercitio iuris sui primariorum precum locum dedit, iam satis constat; id tamen non ex iuris necessitate, sed libera voluntate et executionis facillioris causa confirmationisque iuris quaesiti loco factum esse, nouissime argumentis firmavit SENCKENBERGIUS *b*). Nemo autem non intelligit, Fridericum imperatorem, vt pro iudicio cuncta suo genere, nihilque consiliis amicorum tribuere solebat, et hoc indulto papali accipiendo sat incaute egisse. Cum indultum istud primum statim coronatione Romae peracta impetratum sit, similem quoque permissionem de iure precum in capitulis sequioris sexus exercendo a Papa ELEONORAE imperatrici datam esse, suspicatur HAEBERLIN, Vir de historia patria meritissimus *c*); quod tamen deficientibus incorruptis rerum gestarum monumentis, nec affirmare nec refellere in animo est. Illud vero negari nequit, coniecturam aliquo modo a vero abhorre- re, cum non tantum nulla probabilis ratio occultandi indulti sublit, quin potius aulae romanae illud omni modo diuulgari interfit. Iam vero ad ipsas huius imperatricis primariorum precum literas quod attinet, hodie inter harum rerum peritos de tribus huius generis diplomatibus constat. Primum idque maxime famosum primarias preces ELEONORAE Augustae ad Coenobium Buchauense continet, quod post CHRISTOPHORVM BERSOLDVM *d*), AHASVERVS FRITSCH *e*), GERARDVS VON STOECKEN *f*), AYRER *g*), DEINLEIN *h*), HEVMANN *i*) et SENCKENBERG *k*) exhibent. Attamen commoditati Lectoris inferuientes, illud et hoc loco repetere nos haud taedet:

Wir Leonore von Gottes Gnaden Roemische Kayserin, zu allen Zeiten Mehrerin des Reichs, in Hungarn, Dalmatien, Croatien Koenigin, Herzogin zu Oesterreich, und zu Steir etc. Entbieten der Ehrwuerdigen Margrethen, Aptsfin, vnser Furstin vnd dem gemeinen Capitul des Gottshaus zu Buchow etc. Vnsere Gnade vnd alles guts: Ehrwuerdige Furfstin, vnd Ehrfamen lieben Andächtigen. Wann Wir aus Kayserlicher

licher vnd angeborner Güte, Erbarn vnd Wolverdienten, vnd besonder gelehrten Personen, zu gnädiger Förderung geneigt seyn, vnd dann der Ehrsam Meister Conrad Gaeb, Licentiat in Geistlichen Rechten, des Allerdurchlauchtigsten Fürsten, vnser Gnädigsten lieben Herrn und Gemahls, des Roemischen Kayfers etc. Capplan vor vnser Keyserlichen Majestaet, vmb seiner Frömbkeit, Kunst vnd ordentlichen Wesens willen, geruhmt ist, darumb Wir ihm zu gnädiger Förderung vnd Gnad zu beweisen geneigt seyn, vnd Wir nun zu euch sonder Vertrauen haben, ihr seyet vns *vnser zimlichen Bette*, zu Ehren willig vnd geneigt. Davon so *begehren Wir* an ewer Andacht, mit *sonderm Fleiß ernstlich bittende*, das ihr *umb dieser vnser ersten Bette willen*, vnd vnser Keyserlichen Mayestaet zu Ehren vnd Gefallen, dem benannten Meister Conraden, ein *Gottsgab ewer geistlichen Lehenschafft*, wenn die euch am *nechsten ledig*, vnd er, oder sein Procurator von seinen wegen die an euch begehren vnd erforderen wurdet, vnd für mündlich verheisset, vnd in vn Irrung darzu kommen lasset, damit Wir erkennen mögen, das *dise vnser erste Bette* bey euch würdige statt empfangen, vnd de vorgenannte Meister Conrad der gützlich empfinden genossen haben. Daran thut vns ewer Andacht sonder Dankung vnd gut Wolgefallen, vnd wir wollen das auch gegen euch, vnd ewern Gottshaus gnädiglich erkennen, vnd in Gnaden nicht vergessen. Geben zu der Newstatt am Samstag nach dem heiligen Pfingstag Anno Domini quinquagesimo nono, vnser Keyserthums im Achten vnd des Hungrischen Koergruchs in dem ersten Jare

Commiff. Dn. Imperatricis propria.

a) In historia rerum FRIDERICI III. Imperatoris, ex editione SCHILTERI p. 84.

b) L. c. §. XL. seq.

c) In praefatione ad Tom. VI. des *Anszugs aus der allgemeinen Weltgeschichte*.

d) Qui diploma illud primus edidit et subiunxit *dissertationi de Magistratibus consistoribus* in fine pag. 205. Extat vero haec dissertatio inter *autoris discursus politicos singulares de informatione et coactione subditorum* (Argenterati

torati 1626. in 4.) Nro. III. Vnde acceperit diploma ELEONORAE his verbis narrat BESOLDVS: „Mibi a Cognato meo, Viro Nobili et Stricto Du. „Nicolaio Ochsenschachio, Capiteano Arcis Tubingensis, benenole communicatum.“

- e) Qui diploma istud bis publicauit; scilicet in tractatu de imperiali primariarum precum iure, Mantissa II. inter opuscula varia pag. 129; nec non in tractatu de Augusta romanorum imperatrice, eiusque iuribus cap. VIII. ibid. pag. 636.
- f) Dissert. de prec. primar. imperatoris thes. LXXV. pag. 46.
- g) L. c. in append. N. LXXX. pag. 267.
- h) L. c. §. 4. pag. 20.
- i) Comment. de re diplom. imperatricum §. 188. pag. 357.
- k) l. c. in Codice probat. Adiunctum XII. pag. 55.

§. VI.

Fides huius diplomatis.

De fide et integritate huius diplomatis diu multumque inter eruditos disceptatum fuit. Impositurae speciem illud prae se ferre opinantur IOH. CHRISTOPH. WAGENSEIL *a*), IAC. CAR. SPENER *b*), IOH. FRIDER. PEEFFINGER *c*), MICH. HENR. GRIBNER *d*); et saltem stilus eius quadantenus dubius videtur SENCKENBERGIO *e*). Contra falsi suspicionem ab eo depellere studuerunt DIDERICVS SMIDT *f*), GEOR. FRID. DEINLEIN *g*), IOH. HEVMANN *h*), et GOTTL. AVG. IENICHEN *i*), quem etiam sequitur ANTONIVS SCHMIDT *k*). Imprimis autem formula initialis: *zu allen Zeiten Mehrerin des Reichs*; nec non finalis: *Vnseres Kayserthums im achten vnd des Hungarischen Königreichs in dem ersten Jahre*, interpretum animos adeo sollicitarunt, vt tabulas ipsas propterea suspectas vel supposititias iudicauerint. Etenim haec scribendi ratio non tantum a consueto Cancellariae imperialis stylo aberrare, sed etiam formae reipublicae Romano-Germanicae omnino contraria ipsis videbatur; et nescio quid indecori praeterea formula initiali se reperisse simularunt, qui diploma illud sub censuram vocarunt. Vt autem haec dubia remoueantur, primum omnium difficultatis, qua tota Augusta-

rum

rum res diplomatica premitur, ratio habenda est. Etenim harum codicillos multo difficilius Imperatorum diplomatibus ad artis normam examinari posse, haud quisquam inficias ibit, cui plures Augustarum tabulas inspicere, earumque tenorem et formam internam externamue comparare volupe est. Cum enim non adeo frequens et quotidianus earum sit vsus, neque specialem cancellariae curam in iis conscribendis expediendisue positam miraberis; taceo, quod etiam incuriae et imperitiae scribarum, maxime in mediū saeculi tenebris nonnihil dandum sit. Licet ergo eiusmodi litteris quaedam a consueto stylo aberrantia et inter se parum congrua, vel formulae singulares et in aliis minus vsitatae occurrant, haec omnia diplomatistae ceterum integritatis speciem habentis fidem et decus euertere nequam possunt. Hinc et decantatas Imperatricis ELEANORAE preces, licet earum formula initialis et finalis insolita esset, mendosis vel commentitiis libellis haud adnumerauerim.

- a) *Com. de imperii officialibus et subofficialibus* cap. VII.
 b) *Staats-Recht* Th. VI. p. 242. not. d.
 c) In *Vitrin. illustr.* T. III. pag. 99.
 d) *Diss. de prec. prim. Vicar. imp. §. ult. in opusc. T. 2. pag. 132.*
 e) *L. c. §. XLV. not. c. pag. 47.* Cf. PETR. AB ICKSTATT *diss. de caesareo primariarum precum iure §. 39.* Schol. II. in ANTONII SCHMIDT *thesauro iuris ecclesiast.* T. V. p. 245.
 f) *diss. de iure primariarum precum secundum pacem Westphalicam* ad art. V. §. XVIII. et XXVI. I. P. W. (Traiecti ad Rhen. 1736.) Sect. III. §. 10. p. 34.
 g) *Diss. cit. §. 5.*
 h) *Com. de re diplomatica Imperatric. §. CLXXXVIII.* pag. 356.
 i) In praef. zu den ganz neuen Zusätzen zu dem Lünigischen Titularbuche §. 3. 4. 5. conf. eiusdem auctoris diplomatische und rechtliche Abhandlung der ersten Bitte einer römischen Kaiserin, §. 4. 5. 6.
 k) In *Thesaurio iuris ecclesiastici.* Tom. V. pag. 270.



Speciatim de titulo: Zu allen Zeiten Mehrerin des Reichs.

Sed salua est harum formularum causa, quia earum vsus in diplomatibus medii aevi haud ita infrequens est, vt hanc ob rem earum fides vacillet. Non quidem de titulo latino SEMPER AVGVSTAE hic aliqua dubitatio intercedit, quippe qui testantibus actis publicis in hoc genere litterarum inde ab OTTONVM tempore, titulo SEMPER AVGVSTI vix infrequentior est *a*). Cum vero successu temporis eius vernacula et sat barbara versio in consuetudinem venerit, SEMPERQVE AVGVSTI dicti fuerint ZV ALLEN ZEITEN MEHRER DES REICHS *b*); nec mirum, vel nouum, aut indecorum et magis absonum videri poterat AVGVSTAM quoque vocari EINE MEHRERIN DES REICHS; maxime cum et reliquae imperatorum appellationes honorificae, quantum illud per rei naturam fieri poterat, et interdum etiam rei natura omnino refragante, imperatricibus inditae fuerint. Sic exempli gratia Cancellaria Curiae Romanae, ex quo per transactionem inter Imper. MAXIMILIANVM I, et Papam IVLIVM II. initam, Imperatorem Romae nondum coronatum ELECTVM vocare placuit, etiam imperatricem ibidem nondum coronatam ELECTAM nominat, quae tamen non a septem aut octo electoribus, sed vnico tantum, marito scilicet Augusto, eligitur *c*). Genuinam vero esse indolem tituli *einer Mehrerin des Reichs*, optime ipso eius vsu frequentiori demonstrato probatur. Hunc autem non tantum in ipsius Imperatricis ELEANORAE, sed etiam in tabulis Coniugum Augustarum Imperatoris CAROLI IV. hucusque obseruauimus; cuius rei exempla ad rei veritatem euincendam hoc loco enumerare haud superfluum erit. Fuerunt autem sequentia nobis obuia:

I. Anno 1353 ANNA Imperatrix, adstipulante marito CAROLO IV. terris quibusdam nouiter acquisitis iura et immunitates concessit, in cuius rei memoriam diploma conscriptum, quod hisce verbis incipit: Wir KARL von Gotts Gnaden Römischer

*mischer Kunig czu allen Zeiten Mehrer des Reichs vnd Kunig czu Beheim: Bekeimen vnd thun kund öffentlich mit diesem Brief — — Wenn die Durchleuchtigste ANNA Roemische Konigin und Kunigin czu Beheim *Unsr liebe ehliche Wirthinne* allen Mannen, Rittersn, Knechten — — des Herzogthumb und Herrschafft zur Sweidnitz vnd zu dem Iawr sonderliche Briefe gegeben — — als hernach geschriben stehet: Wir ANNA von Gottes Gnaden Roemische Koniginne *czu allen Zeiten Mehrerinne des Reichs* vnd Konigin zu Beheim bekennen etc. d).*

II. Anno 1356. Imperator CAROLVS IV. et ANNA Augusta in eodem documento silesiacis, se terras istas non ad alias manus translaturus esse, spondent his verbis: Wir CARL von Gottes Gnaden Roemischer Kayser, *zu allen Zeiten Mehrer des Reichs* vnd Koenig zu Böhmen, vnd Wir ANNA von denselben Gnaden Kayserin, *zu allen Zeiten Mehrerin des Reichs* vnd Koenigin zu Böhmen, thun kund etc. e).

III. Anno 1359. inter CAROLVM IV. ANNAM Augustam et BOLCONEM Ducem Suidnicensem de futura successione in terris Suidnicensibus conuento inita, cui haec annexa est Imperatricis confirmatio: Vnd Wir ANNA von gots gnaden Romische Keisrin *ze allen Zeiten Mererin des Reichs* und Kunigin *ze Böhheim* geloben etc. f).

IV. Anno 1361. Imper. CAROLVS IV. in Rescripto de Abbate Fuldensi ita loquitur: dem Erwürdigen Heinrich Apte zu Fulde, vnsern lieben Andechtigen Fursten, vnd heimlichen Räte der durchleuchtigsten ANNEN Römischen Keiserin, *zu allen Zeiten Mererin des Reichs* vnd Kunigin zu Beheim, vnsern lieben Gemahel ErzCanzler g).

Notatu dignum est, in omnibus hisce tabulis titulum quaestionis Imperatrici ANNAE non quasi per incertiam scribae cuiusdam proprii contigisse; sed in Mariti Augusti Cancellaria, et ipso veluti auctore Augustam nominatam esse *eine Mehrerin des Reichs*.

C

V. An-

V. Anno 1378. ELISABETH, Caroli IV. coniux Augusta Civitati Greczenfi privilegium ab Imperatore Marito concessum confirmat documento, quod ita infit: Wir ELISABETH von gotes gnaden Romische Keiserinne *czu allen czeiten mererinne des Reichs vnd Kunoginne czu behem bekennen h*).

VI. et VII. Eadem Imperatrix ELISABETH Vidua Augusta eidem ciuitati duo privilegia concessit; vtrumque autem modo dicta formula initiali gaudet *i*).

Sequuntur nunc litterae ipsius Imperatricis ELEONORAE, in quibus titulus iste deprehenditur.

VIII. Anno 1455. more antiquitus solito vrbi Argentinensi se filium enixam esse nuntiat hisce verbis: Leonora von Gottes Gnaden Romische Keyserin *zu allen Zeiten Mererin des Reichs*, Herzogin ze Oesterreich vnd Steyer etc.: Erfamen lieben getrewen. Wir thun euch zu wissen, das der Allmechtig Gott vns vnserer Geburde mit frewden entlediget vnd vns einen iungen Sone bescheret hat. Das verkunden wir euch in vntzweyvelichen getrewen Ir werdet des mit vns frewd haben. Geben zur Newnstat an Sonntag vor Elisapeth Anno domini 1455. *vnfers Keyserthums im virden Jaren h*).

IX. et X. Anno 1459. ELEONORA non solum litteras precum §. 5. infertas praecunte hac formula initiali dedit, sed etiam ciuitati Augustanae natalem principis filii MAXIMILIANI iam dicto modo nuntiat *l*).

XI. Anno 1460. Eadem Augusta missam a Ioanne duce Austriae institutam charta confirmavit et hac formula initiali et finali vsa est. Wir Leonor von Gottes Gnaden Roemische Keyserin *zu allen Zeiten Mererin des Reichs*, zu Hungern, Dalmacien, Croatien etc. Künigin, herzogin zu Oesterreich und zu Steyr etc. Bekennen — — — Geben zu Wien am Pfintztag — — nach Christi gepurde Viertzehen hundert vnd in dem Sechtzichsten, *vnfers*

verser Kaiserthums im Neundten vnd des Kunigreichs zu Hungarn im andern Jaten m).

XII. Anno 1463. et

XIII. Anno 1464. litteras primariorum precum iisdem formulis adhibitis ad Magistratus ciuitatum Argentoratensis et Nordlingensis dedit; vtrasque §. 9. cum lectore communicabimus.

XIV. Anno eodem ELEONORA Imperatrix Nicolao Lanckmanno Aulae capellani dignitatem impertiuit, et in instrumenti desuper confecti initio et fine eandem modo dictam scribendi rationem seruauit n).

XV. Anno 1466. iterum Ciuitati Augustanae natiuitatem filii epistola iisdem formulis concepta nuntiat o).

XVI. et XVII. Anno 1466. et 1467. ELEONORA litteras liberi comneatus impertit Ioanni Prantnero; eoque Argentinæ mortuo bona eius relicta Vlrico Meichsnero tradenda curat. Vtrumque eam ob causam compositum diploma his verbis incipit: Wir LEONOR von Gottes Gnaden Romische Keyferin zu allen Zeiten Mererin des Reichs etc. p).

Ex tanta ratione formae et modi expediendi concordissimorum diplomatum copia iam abunde adparet, ELEONORAE Augustae scribam non tantum consuetum suum stylum in litteris ab ipso conscriptis seruasit, sed et morem antiquitus receptum fecutum esse. Cum autem coniuges Imperatoris CAROLI IV., ANNA et ELISABETH, ELEONORAE FRIDERICI III. coniugi in concedendis litteris primariorum precum exemplum praebuerint, perquam fide dignum est, hanc quoque earum expediendi modum et formam sibi ad imitandum proposuisse. Nemo itaque iam formulam istam initialem vel indecentem vel cum ratione status haud congruentem existimare, aut fidem diplomatistae propterea sine pyrrethosimi historici reatu in dubium vocare poterit. Ad vsus huius tituli nouiore autem quod attinet, Vir in

lectione diplomatum versatissimus q) nos monet, chartas nonnullas Imperatoris MAXIMILIANI I. Coniugem latino SEMPER AVGVSTAE titulo quidem condecorare, sed teutonicum: *In alten Zeiten Mehrerin des Reichs* post tempora Eleonorae se non reperisse.

- a) Exempla vide apud HEVMANNVM l. c. pag. 10, 108, 142, 220, 235, 309, 319, 322, 329, 315, 336, 372. quibus addere quaedam in praesenti non opus est.
- b) Hoc iam tempore RVDOLPHI I. factum esse, observare licet in pace publica Herbipoli anno MCCI,XXXVIII. composita, quae hinc verbis incipit: *Diese sätzung des landfrids haben Wir Rudolf ain Romischer Kunig vnd ain Meyer des Reichs — — — geleczet. Vide die neue Sammlung der Reichsabschiede, T. I. pag. 34.*
- c) V. HEVMANN l. c. §. 12. I. I. MOSER von dem Römischen Kayser, Römischen Koenig und den Reichsvicarien, cap. XI. §. 9. pag. 67.
- d) FRID. WILHELM DE SOMMERSBERG script. rer. Siles. T. I. p. 865. seq. et LVNIGS R. A. Part. Spec. Cont. I. Forts. I. pag. 307. HEVMANN l. c. §. 170. pag. 322.
- e) LVNIG cit. loc. pag. 311. HEVMANN cit. loc. §. 171. pag. 325.
- f) V. FRANZ MARLIN PEIZELS Kaiser Karl der Vierte Koenig in Böhmen. Theil 2. Urkundenbuch Num. 28. p. 319.
- g) Vid. PHIL. AD. VLRICH *dissert. de Archi-Cancellariatu et Primatu Abbatis Fuldenjns* (Edit. 2, Lips. 1733.) pag. 61.
- h) Vid. C. I. von B. *Geschichte der Stadt Königgrätz I. Theil* (Prag. 1780. in 8.) pag. 170.
- i) Vid. *Geschichte der Stadt Königgrätz, I. Th.* pag. 179. et 180.
- k) Vid. Iac. WENCKERI *Collecta Archivi et Cancellariae iura* pag. 127.
- l) Vid. FVGGERS *Spiegel der Ehren des Erzhaujes Oesterreich*, pag. 659. Dubiis, quae contra huius diplomatis fidem a WAGENSEILIO mota sunt, respondit DEINLIN l. c. §. 5. not. e.
- m) In PETZII *codice diplom. histor. epistol. Part. III. p. 392.* HEVMANN l. c. §. 139. pag. 360.
- n) V. PETZII *scriptor. rer. austriac. T. II. p. 607.* HEVMANN l. c. pag. 352.
- o) V. FVGGERS *Spiegel der Ehren des Erzhaujes Oesterreich*, p. 743.
- p) V. Iac. WENCKER *collecta archivi et Cancellariae iura*, p. 128. et 129.
- q) HEVMANN l. c. §. 14. p. 10.

§. VIII.

De computatione annorum in fine diplomatis Augustae.

De ratione annos in fine diplomatum Augustarum computandi hoc loco ideo paucis loquendum, quia haec quoque in litteris primariarum precum Imperatricis ELEONORAE offendiculo fuit. Formulam enim finalem: *Vnseres Keyserthumbs in dem achten, und des hungarischen Koenigreichs in dem ersten Jahre*, talem esse putat WAGENSEIL a), vt nulla ratione Augustae has sibi vindicare queant; cum et sexus conditio et reipublicae apud nos forma, sic loqui eas non patiantur. Quamquam autem imperatrices vere in imperium olim non magis ac hodie adscitae fuerint, imperatoresque dum rempublicam Germanorum moderantur, maiestatem realem et veram, quae scilicet complexu iurium summi imperii ex forma reipublicae nostrae in ipsos translati absoluitur, soli sustineant: satis nihilominus cognitum perspectumue habemus, etiam imperatricem Maiestatis titulo condecorari, variorum regnorum coronas ipsis aequae ac maritis Augustis impositas esse; et licet hodie nec Mediolani nec Romae inaugurarentur, sed sola earum consecratio in Germania vigeat, tamen quicquid iurium praecipuorum ipsis per obseruantiam tribuitur, eius Augustae ex ipso connubio cum imperatore into participes fiunt. Hinc etiam imperatores Coniuges suas, *imperii consortes*, imo *Co-imperatrices* vocare, haud grauati sunt b); quid? quod hodieque Imperatrici, vbi coronatur c), cuius solemnitatis tamen penes solum Imperatorem est arbitrium, diadema his verbis imponitur: *Accipe coronam gloriae, vt scias, te esse CONSORTEM REGNI, populoque Dei semper prospere consulas* etc. d). Quibus omnibus probe perpensis nemini alienum vel inconcinnum videri debebat, imperatrices in formulis diplomatum finalibus et ratione computandi annos maritos Augustos aequae ac in titulorum et formularum initialium conceptione imitatas esse. Sed et praeterea nullius omnino diplomaticae lectionis fuisse eos, quibus ista annorum computan-



dorum ratio sublesta fidei esse poterat, maxime ex numerosa diplomatum multitudine adparet, in quibus eadem norma annos regiminis computandi seruatur. Inspiciantur exempli causa litterae Augustarum paragrapho antecedenti citatae quaecunque, in quarum omnium fine, si modo numerum VI. et VII. exceperis, annos regnorum vel imperii animaduertere licet. Hos autem in istis duobus imperatricis ELISABETHAE tabulis deesse, ea sine dubio sufficiens ratio in promptu est, quod matrimonio iam per mortem Imperatoris CAROLI IV. dissoluto expeditae fuerint. Hac vero documentorum et copia et auctoritate de integritate litterarum Eleonorae euincenda nondum fatagente, ad reliquas Imperatricum, praecipuis ad Augustae BLANCAE MARIAE, Imperatoris MAXIMILIANI I. coniugis litteras ablegamus, quarum fidem nemo unquam labefactare conatus est e).

- a) De sacri Rom. Imp. summis officialibus, cap. VII.
- b) Exempli gratia pronotare liceat ad OTTONEM II. qui in diplomate apud VGHELLIVM in Ital. sacr. T. X. p. 211. ait: *Interventu et petitione THEOPHANIAE nostrae dilectae coniugis ac consortis imperii etc.* et in alio apud MADERVM in antiq. Brunf. pag. 196. *Circumventu et petitione contectalis nostrae Theophaniae CO-IMPERATRICES.* Isdem fere egiis vitur HENRICVS II. Imp. v. LVNIGS Reichs-Archiv II. Cont. II. Fortsetz, p. 352. it. Spicil. eccles. P. I. p. 150. ibi: *interveniente dilectissima contectali et regnorum consorte videl: KVNIGVND. De AGNETAE Imperatrice, Imperatoris HENRICI IV. coniuge exempla huiusmodi egiis exhibet HEVMANN l. c. p. 184. Imperator HENRICVS V. coniugem BERTHAM (aepeius vocat Regni et throni sui consortem (participem vel sociam) Conf. HEVMANN l. c. p. 208. qui etiam de coniuge Augusta Imperatoris CONRADI III. eiusmodi exempla congeffit pag. 2. Conf. IOH. FRID. IOACHIM Sammlung vermischter Anmerkungen, T. I. p. 306. seq.*
- c) IOH. IAC. MASCOV. diss. de Augustarum Germaniae Augustavumque coronatione (Lips. 1723.) I. I. MOSERS Staats-Recht T. VII. p. 136. Conf. Relationes de coronationibus quarundam Imperatricum in LVNIGS THEATRO CEREMONIALI.
- d) Augustas quoque testantibus rerum gestarum scriptoribus actu fuisse interdum imperii adiutrices, hoc loco virgere ideo non vacat, quia id quibusdam tantum ab ipsarum maritis concessum erat. Vide de hoc argumento IOH. FRID. IOACHIM von der ehemaligen gemeinschaftlichen Regierung der Kayserinnen mit ihren Gemahlen. In den vermischten Anmerk. Th. I. Nro. 14. p. 339.
- e) vid. HEVMANN com. de re dipl. imperatricum, pag. 370. 372. 374. 375. et IENICHEN l. c. §. VI. pag. XXVII.

§. IX.

Primae preces Imperatricis Eleonorae de anno 1463.

et de anno 1464.

Ad roborandam fidem litterarum primariarum precum ELEONORAE Augustae, quarum causa in antecedentibus paragraphis dicta est, multum conferunt duae aliae eiusdem Imperatricis chartae, quarum ob exercitium iuris primariarum precum, quod ex iis adparet, hoc loco mentio facienda est. Prima earum continet litteras ad Senatum Argentoratensem pro Conrado Welgker Presbytero, quae huius sunt tenoris a):

Wir LEONÖR von Gottes gnaden Römische Keyserin, zu allen tzeiten Mererin des Reichs, zu Hungern, Dalmatien, Cracien etc. Königin, Hertzogin zu Oesterreich, zu Steir, zu Kenden, und zu Krain, Grävin zu Tyrol etc. Entbieten den Erfamen vnnsern und des Reichs lieben getrewen, Ammeister und Ratte der Stat zu Straspurg unnsfer gnad und alles gut. Erfamen lieben getrewen, Wann wir aus Kayferlicher und küniglicher angepörner gutigkeit geneigt seyn, Allen denen, die sich Got dem Allmachtigen zu lob ere und Dienst, in priesterlichen stand ergeben haben, unnsfer kaiserliche gnad furderung und Hilfe zutun, und Wir dann unterricht seind, das sich der Erber unser andächtiger Conrad Welgker Priester Speirer Bistumbs, in gutem Wesen und frumbkait halte, deshalben Wir Im zu genädiger furderung und Hilfe infunderhait geneigt seyn, und uns dann alles guten zu euch versehen, follichs angesehen, so begern Wir an ewch mit gantzem fleis ernstlich bittende, das Ir unnsfer kaiserlichen Maiestät zu eren, und umb diser unser kaiserl. ersten bete willen, die Wir hiermit an ewch legen, demselben Conraten die nächst ledig Gotzgabe und Pfründ eierer geistlichen Lehenschaft, die dann Er oder sein Procurator an seiner stat an ewch ervordern und begern wirdet, verleihet, vnd In damit für all ander güttlichen fürsöhret und begabet, und unns föllichs nicht verzeichet, funder ewch darinne so gutwillig

willig beweiset, damit de benannte Conrat, *förllicher unnsfer kaiserlichen ersten bette* ew gänzlich emphind genossen haben, Als uns dann von ewch zu beschehen nicht zweifelt, *daran erzigt Ir uns sunder Dancknem und gut wolgefallen, und tzu gut nicht vergessen wellen*; und begern darum ewer geschriben antwort und zusage. Geben zu der Newntat an St. Kathreintag anno Domini 1463. *unnsfers Keiserthumbs im zwelften Jare.* Altera ELEONORAE imperatricis charta, cuius mentio hoc loco facienda est, anno 1464. Magistratui civitatis Nordlingensis Diepoldus Kastner Clericus Constantiensis episcopatus commendatur b). Tanta vero eius cum litteris antecedentibus ad magistratum Argentoratensem datis est verborum et rerum conuenientia, ut ea transcribenda pace lectorum facile superfedere possimus.

a) Primus eas edidit IAC. WENCKER in collectis archivi et cancellariae iuribus pag. 127. u. VI. Quem secuti sunt HEVMANN l. c. p. 358. et SENCKENBERG l. c. in codice Probat. Adiunct. XLII. pag. 55.

b) Diuulgauit eam DAN. EBERH. DOLPIVS in *gründlichen Bericht von dem alten Zustand und erfolgter Reformation der Stadt Nördlingen* (Noerdlingen 1733. in 8.) In append. N. 29. legitur eadem apud HEVMANNVM l. c. p. 359. et SENCKENBERGIUM l. c. adi. XLIII. p. 56.

§. X.

Preces BLANCAE MARIAE Imperatricis.

Nouissimae tandem chartae, quas ad causam nostram excitare licet, BLANCAM MARIAM, *Galeacii Mariae* Mediolanensium Ducis filiam, secundam, vel si mauis tertiam, Imperatoris MAXIMILIANI I. coniugem, ipsi anno 1494. d. XVI. Martii matrimonii vinculo iunctam, nunquam autem a Pontifice Romano coronatam, autorem habent. Earum autem triga hactenus ex archiuis protracta et in vulgus edita est. *Prima* scilicet continet huius Imperatricis primarias preces pro *Michaelte Kaltenhofer* ad ecclesiam collegiatam Onoldinam S. Gumperti de anno 1494. a); *altera* vero preces anno 1495. pro *Hieronymo Alt.*

Althaimer presbytero Augustanae dioeceseos ad Magistratum Nordlingensem decernit *b*); *Tertia* tandem de anno 1469. litteras ad ecclesiam collegiatam B. M. V. in *Elfsass-Zabern* Argentinenfis dioeceseos pro *Iacobo Villinger* clerico Basiliensis dioeceseos datas sinit; quam nouissime nobiscum communicauit *SENCKENBERGIUS*, filius tanto, quo vsus est, patre dignissimus *c*). Copia eius ipsi facta a Viro celeberrimo *PHILIPPO ANDREA GRANDIER* Argentinensis ecclesiae Historiographo; qui diploma istud ex Tabulario episcopali Tabernensi fideliter descriptam fuisse testatur. In omnibus hisce chartis dispositiones et formulae eadem, et personarum locorumque nomina tantum mutata sunt; adeo vt pro consilio, quod in praesenti sequimur, sufficere possit, si vnicam eamque primam huic commentationi inserimus; cuius tenor hic est:

BLANCA MARIA diuina fauente clementia Romanorum Regina semper augusta: Hungarie Dalmatie Croatiae etc. Regina. Archiducissa austriae. Ducissa Burgundie, Brabantie, Stirie, Carinthie, Carniole et: Comitissa Flandrie, Tirolis, Artesiae etc. Honorabilibus deuotis dilectis nostris Preposito Decano et Capitulo Ecclesiae collegiate Sti Gumperti in Onolzbach gratiam regiam et felicitatem. Cum nuper diuinis auspiciis ad regalis sublimitatis apicem prouecte faustum *auguste nomen consecute* fuerimus, non alienum a dignitate nostra existimauimus, si inter alia Ro. regni iura, laudatas diuque asseruatas consuetudines nulla sui parte imminutas conseruare curaremus. Quamobrem cum nobis precedentium nostrarum vestigiis inherentibus ius ac facultas tributa sit nominandi seu decernendi *regiar preces ad omnes et singulos beneficiorum ecclesiasticorum collatores collatrices Capitula Collegia siue Conuentus per Ro. regnum beneficia ecclesiastica cum cura vel sine cura etiam si Canonicatus prebende personatus administrationes officia vel dignitates in cathedralibus Metropolitanis vel collegiatis ecclesiis haberentur*: ad predictorum scilicet Collatorum Collatricum Capitulum Collegiorum siue Conuentuum collationem ordinationem presentationem seu quamlibet aliam dispositionem

D

tionem

sitionem coniunctim vel diuisim utcuque spectantia: Canoniatu nihilominus et prebenda cum dignitate officio vel administratione, etiam si ex persona plurium successiue vacarent pro vno beneficio annumeratis computatisue: Cumque eiusmodi et precedentium nostrarum nominationibus siue precibus Regalibus, quas vulgo primarias preces appellant, ut res exigebant, iam longo tempore citra omnem repulsam obtemperatum sit. Idecirco predicti regni nostri iura et consuetudines ut tenemur prosequi, a precedentibusque ipsis nostris non degenerare volentes. Nominationem siue preces nostras Regales pro honesto deuoto dilecto nostro Michaelae Kaltenhoffer presbytero Estaten dioecesis ad nos decreuimus decernimusque: per presentes vos adhortantes ac pro conseruatione iurium ac consuetudinum Regni nostri predicti obnoxios requirentes ut beneficium ecclesiasticum cum cura vel sine cura, etiam si canonicatus prebenda personatus dignitas vel officium fuerit, quod ad presens siue proxime quomodocumque ad uestrarum collationem nominationem ordinationem presentationem seu quamlibet aliam dispositionem pertineus vacauerit, quodque predictus Michael per se vel procuratorem suum duxerit acceptandum, eidem Micheli vel procuratori suo eius nomine conferatis ad id nominetis illique de eo provideatis, ponendo eum vel procuratorem suum in quieta et pacifica possessione: assignando ei stallum in choro et locum in capitulo cum plenitudine iuris Canonici et fructuum perceptione, qualibet cessante contradictione, circa premissa et officium deuotionis reuerentiaque debitum facientes: ne grauioribus censuris et penis contra vos procedere cogamur. In hoc n. nostram summopere adimplebitis voluntatem, quam vobis harum testimonio litterarum explicamus. In quorum fidem presentes fieri iussimus et registrari, nostrique pendentis Sigilli munimine roborari.

Dat. in oppido Campidone die XXIII^o Maii
MCCCCLXXXIII.

Regni vero nostri anno primo.

Io. St. Cotta
de mant^o. S^{me} Regine.

- a) Exhibent hanc chartam CAR. FERD. IVNGIVS in *Miscellaneorum* Tom. II. (Francof. et Lips. 1740. in 8.) pag. 191. seq. coll. Praef. ad Tom. III. et HEVMANN l. c. p. 372.
- b) Deprehenditur ea apud DOLPIVM l. c. in append. N. 27. et HEVMANN l. c. p. 374.
- c) In codice probationum Adiunctum XLVIII. p. 62.

§. XI.

Clausula commentationis.

Haec fere sunt monumenta iuris primariarum precum, quatenus Augustae Imperatrices illud ad tempora Imperatoris MAXIMILIANI I. vsque exercuerunt. Recentioris enim temporis exempla huius rei nulla nobis cognita sunt. Antiquiora siue dubio adhuc plura in foriniis Aularum et ecclesiarum sacris latere, ibique interitum suum expectare, vel hoc indicio esse potest, quod in omnibus in medium prolatis diplomatibus ad antiquum et frequentem huius iuris usum prouocatum sit. Et utique optandum est, ut ab interitu vindicentur, et in publicos usus protrahantur. Dum vero illis in illustri themate explanando carere nos oportet, explicationis eius periculum faciamus ex subsidiis, quae ad manus sunt, inter quae si vllum, certe Imperatricis BLANCAE MARIAE documentum, auctoritatem, fundamentum et ambitum iuris primariarum precum Augustarum exponit. Hisce ergo fontibus apertis eorumque fide et perspicuitate in Iurisficientiae usum restituta, iam ad dogmata de vera eius iuris indole ex iis deriuanda progrediendum foret. Quo cum longius quam praesentis instituti ratio patitur, oratio protraheretur, huius opusculi continuationem in aliam differendam duxi occasionem, quam in nouo munere Clementissime demandato mihi non defuturam esse certo spero. Scilicet REGIS NOSTRI POTENTISSIMI auctoritate et iussu, EIVSQUE AMICORVM fauore ad Themidi patriae sacra docendo dicendoque ius faciendum in hanc inclytam Musarum sedem euocatus sum. Quae prouincia ut rite et more a
maio-

maioribus tradito obeatur, diei XV. Octobris hora XI. orationi aditali habendae statuta est. Ut ergo dicto tempore PRINCEPS SERENISSIMVS, PRORECTOR ACADEMIAE MAGNIFICVS, COMITES ILLUSTRISSIMI, PROFESSORES DOCTORES ET MAGISTRI PRAESTANTISSIMI, COMMILITONES GENEROSISSIMI HUMANISSIMIQUE OMNESQUE LITTERARVM APVD NOS FAVTORES frequenter adesse velint, meque inter vota et publicas gratiarum actiones, benevolentiaeque captationes, de *studii iuris Germanici privati historia* verba facientem, ea qua solent indulgentia audiant, primisque precibus hisce meis faueant, ea qua par est reuerentia et obseruantia oro rogoque. P. P. in Georgia Augusta die XIV. Octobr. MDCCLXXXIV.

Göttingen, Diss., 1784 (1)

ULB Halle

3

002 274 68X





1784, 13
14
668

COMMENTATIONIS
DE
AVGVSTAE IMPERATRICIS
IVRE PRIMARIARVM PRECVM

SECTIO PRIMA.

QVA PRAEMISSA
AD ORATIONEM ADITIALEM

DIE XV. OCTOBR. AN. MDCCLXXXIV

HORA XI. HABENDAM

INVITAT

IVSTVS FRIDERICVS I

IVRIS VIRIVSQVE DOCTOR, POTENTISSIMO MAGNAE
AE AVLAE CONSILII, IN ACADEMIA GEORG
IVRIS PROFESSOR PVBL. ORDIN. ET FAC
IVRIDICAE ASSESSOR.

GOETTINGAE,

LITTERIS IOH. CHRIST. DIET

ACAD. TYPOGRAPHI.

